

# Rahvussuhted ja keelekonksud

Rahvuspoliitikast rääkides räägime eelkõige vastastikutest rahvussuhete korraldamise kunstist. Selleks tuleb välja tuua rahvuste ja rahvussuhete arengu peamised tendentsid ja vastuolud, kindlaks määrata strateegilised eesmärgid ja nende saavutamise teed. NLKP juhindub oma rahvuspoliitikas rahvuste arengu kahest objektiivsest tendentsist — iga rahvuse õitseng ja nende lähenemine vastastikuse võrdõiguslikkuse alusel. Oma olemuselt on mõlemad tendentsid sotsialismi seadus. Teaduslik saab olla üksnes mõlemat tendentsi arvestav poliitika, mis lähtub antud seadusest. Samal ajal on rahvuspoliitikas hädavajalik täpselt arvestada reaalselt konkreetset ajaloolist olukorda, lubamatu on igasugune etterutamine, ebareaalsete eesmärkide ja ülesannete püstitamine. **Praegusel etapil on partei rahvuspoliitika peamine strateegiline eesmärk saavutada rahvuste ja rahvaste täielik ühtsus.**

Igal rahval on oma minevik, mis vajutab teatud pitseri tema iseloomule, on rahvusliku eneseteadvuse põhiline osa ja kajastub rahvustevahelistes suhetes. Meie ülesanne on läheneda uut moodi meie maa ajaloo paljude keeruliste ajajärgude valgustamisele, heita kõrvale «tervistava iseloomuga traktaadid», elustada tühjad kohad. Ilma selleta ei saa olla masside tõelist internatsionaalset kasvatust. Ei tohi vaikida rahvuspoliitika leninlike printsiipide rikkumisest stalinliku «opritšnina» ajal, kui likvideeriti bakaaride, ingušside, kalmõkide, karatšaide, tšetšeenide, sakslaste ja teiste rahvuste rahvuslik autonoomia, kui igasuguste väljamõeldud ettekäändete abil represseriti rahvusliku intelligenti eesrindlikke esindajaid, kes kanti kodanlike natsionalistide kategooriasse üksnes formaalsete ankeediantidmete või kellegi kaebuse põhjal. Kõik need küsimused tuleb avalikustamisele tuginedes kiiresti lahendada, sest nende mahavaikimine lükkab edasi meie ühiskonna üldise

tervenemise protsessi ja avaldab mõju rahvussuhetele. **Rahvuspoliitikas pisiasju ei ole ega saagi olla.**

Rahvusküsimuse üks koostisosi on keeleküsimus. Keel on rahvusliku eneseteadvuse üks tähtsamaid tegureid (kuid mitte ainus). Rahvuslik eneseteadvus sisaldab endas konkreetse rahvuse hulka kuuluvuse tunnetamise, selle keele, maa-ala, ajaloo, kultuuri, traditsioonide, tavade ja kommete mõistmise ning peegeldub suhetes teiste rahvustega. Armastus oma maa ja rahva vastu on mõeldamatu oma keelt armastamata.

Rahvusprogrammi koostades astus Lenin välja igasuguse diskrimineerimise vastu, kõigi rahvuste ja keelte täieliku võrdõiguslikkuse poolt, eitas vajadust kehtestada paljurahvuselises riigis ühtne riigikeel. Kuid samal ajal ei astunud ta kunagi välja vene või ükskõik millise teise keele õppimise vastu. «Häbi on pooldada riigikeelt», kirjutas ta 1914. aastal S. G. Šaumjanile. «See on poliitlikkus. Kui aga väikerahvaste hulgas vene keelt propageeritakse, siis pole selles poliitlikkuse varjugi.»

Paljurahvuselises riigis on keelebarjääri küsimus üks keerulisemaid, aga kui rahvad on otsustanud ja tahavad koos elada, peavad nad selle tingimata lahendama. Pikkade vastastikutest otsingute käigus nihutas meie maa rahvaste kooselu kogemus rahvustevahelise suhtluskeelele esle vene keele. Rahvustevahelise suhtluskeele all mõistame esiteks mitte mingit kõrgemalt poolt pealesunnitud privilegieritud riigikeelt, vaid keelt, mida mõistab enamus ja mis on rahvaste poolt suhtlemisvahendiks tunnistatud. Teiseks on see riigis laialt levinud keel, mida on enamusel kasulik osata majanduse, sotsiaalpoliitilise ja vaimse arengu huvides. Professor Savvati Smirnovi õiglase hinnangu kohaselt «on rahvustevaheline suhtlemiskeel üksnes vahend, mille abil kogu maa rahvad saavad vahetada mõtteid. Ta ei tõrju välja teisi

keeli, ei assimileeri neid, teda kasutatakse kõrvuti teiste keeltega ning ta täidab talle omaseid ühiskondlikke funktsioone.» («Võrdsed võrdsete seas», «Looming» 1985/12.)

Mida demokraatlikum on ühiskonnakord, seda vähem on bürokraatlikku vahelesegamist rahvuse ellu, seda tugevam on rahvaste lähenemine ja tung rahvustevahelise suhtlemiskeele järele.

Lubamatu on luua ühtedele keeltele ükskõik milliseid kunstlikke eelseiseid ja seada tõkkeid teistele. Keel on üksteisemõistmise vahend, kui rahvuste vahel valitsevad võrdõiguslikud suhted, aga ta võib olla ka eraldamise, vaenu ja viha relv, kui rahvuste suhted pole võrdõiguslikud ja nende vahel on suured vastuolud. Vana-Kreeka valmimiseis Aisopos nimetas keelt kõige paremaks ja kõige halvemaks asjaks maa peal, sest «keele abil õpitakse tundma teadust ja omandatakse teadmisi, selle abil me suhtleme üksteisega, lahendame igasuguseid küsimusi, palume, tervitame, lepime, anname, saame, täidame palveid, innustame üksteist. Keele abil ehitatakse linnu, arendatakse rahvaste kultuuri»... Aga samas «teeme keele vahendusel üksteisele haiget, söimleme, valetame, petame, kavaldame, tülitseme. Keel teeb inimestest vaenlased, hävitab piirkonnad ja isegi terved riigid. Ta toob meie ellu muret ja kurja...» Antud juhul vaadeldakse keelt kui sotsiaalset nähtust. Väljaspool inimühiskonda ei ole ega saagi olla keelelist suhtlust. Vaevalt saab keelt pärilikult geenide kaudu edasi anda. Ühest rahvusest vanematel sündinud laps, kes kasvab teise rahvuse keskel, võib omandada viimase keele ning sellest saab tema emakeel, sest selles keeles hakkab ta rääkima, mõtlema analüüsima. Kui ta peaks juba täiskasvanuna hakkama oma emakeelt õppima, on ta sunnitud ületama kõiki neid raskusi, mida tunnevad võõrkeelt õppivad inimesed.

Propageerides ühe või teise keele õppimist ei tohi sellele läheneda üksnes praktitsistlikust küljest. Praktitsism rahvusküsimuses on kodanlik loosung, marksistile on tähtsam antud küsimuse poliitiline aspekt. Kui läheneda ühe või teise keele otstarbekusele riigis praktitsistlikust seisukohast, tuleks kehtestada ühtne riigikeel ja kaotada ülejäänud «mitteefektiivsed» keeled. «Üldriiklikele huvidele» toetudes on nõutud rahvuskeelte funktsiooni piiramist ja

rahvuskeeltes väljaantava kirjanduse hulga vähendamist venekeelse kirjanduse kasuks. Riigiaparaadi bürokraatliku risustatuse vastu kirjutas Lenin 1922. aastal: «...on vaja maksma panna kõige range mad eeskirjad meie liitu kuuluvates muurahvuselistes vabariikides rahvuskeelte kasutamise suhtes ja nende eeskirjade täitmist eriti hoolikalt kontrollida. Pole kahtlust, et raudteearianduse ühtsuse ettekäändel, maksuasjanduse ühtsuse jne. ettekäändel tuleb meil oma praeguse aparadi tõttu ette suur hulk tõsivene laadi kuritarvitusi.» (V. I. Lenin «Rahvuste küsimusest ehk «autonomiseerimisest»».)

Sageli põhjendatakse vene keele kui rahvaste suhtluskeele õppimise vajalikkust sellega, et see on Lenini keel, partei, Oktoobrirevolutsiooni, sõpruse, vendluse ja internatsionalismi keel, et selle oskus näitab üldist kultuursust, silmaringi jne. Niisugune «tagasihoidlik» vene keele õppimise propaganda on nõukogude rahvaste rahvuslikku eneseteadvuse kasvu ja nende kultuuri arengut arvestades karuteene vene keelele endale, ärritab ja suurendab vastastikust mittemõistmist. Selle tagajärjel koguni vähenes kahe rahvaloenduse (1970 ja 1979. a.) vahel vabalt vene keelt valdavate mittevene rahvusest inimeste arv. Näiteks sakslastel 59,6 % -lt 51,7 % -le, juutidel 16,3 -lt 13,7 -le, eestlastel 29 -lt 24,2 -le, soomlastel 47 -lt 39,9 -le jne. Kokku vähenes see protsent meie maa 25 rahvusel.

1983. aastal arutas NLKP Keskkomitee vene keele õpetamise parandamise lisameetmeid ja vene keele oskuse parandamist. 27. mail 1983 võeti vastu NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu vastav määrus. Pidades silmas vene keele laialdast levikut meie maal, püstitati küsimus selle vabast valdamisest kõrvuti emakeelega kõigi rahvuste juures. Paraku jäeti täpsustamata, mida mõista vene keele vaba valdamise all. See küsimus on tänaseni vastusetu. Tõsi, mõned ametliku optimismi ja eneseimetluse vaimus kasvatatud kannatanud teadlased, kes toetavad edusammude propageerimise printsiipi, väitsid, et vene keele vaba valdamine ongi selle keele muutmine teiseks emakeeleks. Emakeel, nagu liha, ei emagi, saab inimesel olla vaid üks. **Keele vaba valdamine tähendab oskust oma mõtteid iseseisvalt teistele arusaadavas vormis edasi anda, samuti võimet teisekeelsest jutust aru saada.** Artiklis «Kaks-

keelsusest» («Õhtuleht», 11. mai) märkis prof. Savvati Smirnov, et keele vaba valdamise all saame «mõista ainult üldkasutatava (kaasa arvatud ühiskondlik-poliitilise) sõnavara teadmist, kõrg- ja keskeriharidusega inimese puhul aga ka ühe või kahe oskussõnavarasüsteemi valdamist (lisaks sellele grammatika põhireeglite tundmist), ligikaudu 5000 sõna.» Ent nagu näitab vene keele õpetamise praktika eesti koolis, on 30—40% õpikusõnu vananenud või vähekasutatavad ning õpilased saavad neist halvasti aru.

**Rahvustevahelise suhtluse keeleks võib olla mitte üksnes vene, vaid ka teised keeled, näiteks Eestis eesti keel.** Kahjuks pole sellele küsimusele seniajani piisavat tähelepanu pööranud ei teadlased, haridusministeerium ega massinformatsioonivahendid. On aeg taotleda, et igas vene õppekeele koolis oleksid sellised eesti keele õpetajad, kes suudavad õpilastele anda vaba eesti keele oskuse. Oleks otstarbekas rajada uus ajakiri «Eesti Keele Õpetamine Vene Koolis» või nimetada ajakiri «Vene Keel Eesti Koolis» ümber «Kakskeelsuse Küsimused Koolis», kus avaldataks mõlemat küsimust käsitlevaid materjale.

Kakskeelsuse küsimuses on avaldatud täiesti vastakaid seisukohti. Ühed arvavad, et emakeel segab teise keele omandamist. Teised kinnitavad, et teine keel takistab emakeele omandamist, koguni pidurdab lastel mõtlemise arengut. Kumbki seisukoht ei ole ilmselt objektiivne, mõlemad taotlevad sensatsioon. Keerukus on selles, et psühholingvistika ebapiisav areng ei võimalda praegu anda neile küsimustele ammendavat ja teaduslikult põhjendatud vastust. Aga elu, mis on rikkam igast teooriast, tõendab: emakeel ei saa teise keele omandamist takistada, täpselt samuti nagu ei sega teiste keelte õppimine emakeele omandamist, vastupidi ta soodustab seda. Goethe: «Kes ei tunne võõrkeelt, sel pole aimu omast-ki.»

RAFIK GRIGORJAN

SAMAL TEEMAL:

«DEMOKRAATIA JA KEEL» / «ÜBERKORRALDUSED JA RAHVUSSUHTED»

EDASI

29. mai, 2., 11., 24. ja 25. juuni.  
7. juuli